

Józef Adamczyk, ur. 24.05.1934 r.

Pracownik Spółdzielni Mieszkaniowej „Rubinkowo” w Toruniu. W sierpniu 1980 r. inicjator powstania, a następnie aktywny działacz NSZZ „Solidarność”. Po wprowadzeniu stanu wojennego zajmował się ankietowaniem pracowników Spółdzielni Mieszkaniowej „Rubinkowo” na temat ich stosunku do b. NSZZ „Solidarność”, strajku i do innych form protestu w postaci udziału w manifestacjach ulicznych. W związku z prowadzoną działalnością dokonano przeszukania w miejscu zamieszkania Józefa Adamczyka, w wyniku którego znaleziono nielegalne wydawnictwa wydane przez podziemne struktury „Solidarności”. Dnia 2 listopada 1982 r. został zatrzymany i internowany w Zakładzie Karnym w Kwidzynie, gdzie przebywał od dnia 4 listopada do dnia 3 grudnia 1982 r.

Ryszard Franciszek Brejza, ur. 13.03.1958 r.

W latach 1980-1981 aktywny działacz Niezależnego Zrzeszenia Studentów UMK w Toruniu. Po ukończeniu studiów w 1981 r. powrócił do rodzinnego Inowrocławia i rozpoczął pracę nauczyciela. Po delegalizacji NSZZ „Solidarność” zaangażował się w działalność opozycyjną, głównie w środowisku nauczycielskim. Aktywnie uczestniczył w spotkaniach „Latającego Uniwersytetu” w Inowrocławiu, organizował kolportaż nielegalnych publikacji, czasopism i ulotek oraz był współorganizatorem niezależnej biblioteki z wydawnictwami podziemnymi w Inowrocławiu. Utrzymywał kontakty z działaczami podziemia solidarnościowego z innych miast, głównie z Torunia i Bydgoszczy.

Piotr Paweł Gadzinowski, ur. 11.01.1964 r.

Będąc studentem bibliotekoznawstwa na UMK w Toruniu w latach 1987-1988, kolportował prasę oraz inne wydawnictwa niezależne na toruńskiej Uczelni. Zaangażował się również w prace Komitetu Założycielskiego Niezależnego Zrzeszenia Studentów UMK. W październiku 1988 roku został członkiem Tymczasowego Zarządu Uczelnianego NZS. Uczestnik happeningów oraz wieców organizowanych na Rynku Staromiejskim w Toruniu, które miały na celu ośmieszenie i wykpienie systemu realnego socjalizmu. Dnia 13 grudnia 1988 r. w rocznicę wprowadzenia stanu wojennego uczestniczył w demonstracji na toruńskiej „Starówce” w czasie, której rozpowszechniał nielegalne ulotki. W 1989 r. brał udział w kolejnych manifestacjach organizowanych m.in. w rocznicę zbrodni katyńskiej, okupował Collegium Maximum UMK w ramach protestu przeciwko braku legalizacji NZS oraz pomagał kolportować niezależne wydawnictwa sygnowane przez Konfederację Polski Niepodległej. Za powyższe wielokrotnie zatrzymywany, przesłuchiwany i zastraszany przez funkcjonariuszy SB. W maju 1989 r. aktywnie włączył się w kampanię wyborczą kandydatów Komitetu Obywatelskiego w Toruniu.

Alicja Hyjek, ur. 23.03.1958 r.

Od sierpnia 1980 r. działaczka NSZZ „Solidarność” we Włocławskich Fabrykach Mebli. Po wprowadzeniu stanu wojennego kontynuowała działalność w podziemnych strukturach związkowych. W dniu 13 maja 1982 r. brała udział w 15-minutowej przerwie w pracy, za co została ukarana naganą. Ponadto dostarczała materiały do sporządzania pieczętek „Solidarności” oraz ulotek z hasłami wolnościowymi, które były rozpowszechniane w dniu 16 sierpnia 1982 r. na terenie Włocławskich Fabryk Mebli. Za powyższą działalność, na mocy postanowienia Prokuratury Rejonowej we Włocławku, została aresztowana i osadzona w Zakładzie Karnym w Fordonie w okresie od dnia 30 sierpnia do dnia 24 listopada 1982 r. Na mocy ustawy o amnestii Sąd Rejonowy we Włocławku umorzył w dniu 24 lipca 1983 r. postępowanie karne wobec wyżej wymienionej. Z powodu działalności opozycyjnej była inwigilowana przez SB oraz zastrzeżono jej wyjazd za granicę.

Danuta Anna Janiszewska, ur. 16.02.1949 r.

Lekarz w Wojewódzkiej Przychodni Zdrowia Psychicznego w Toruniu. W dniu 12 listopada 1983 r. uczestniczyła w nielegalnym spotkaniu działaczy podziemia, zorganizowanym w celu sporządzenia petycji w sprawie uwolnienia liderów NSZZ „Solidarność” i KSS-KOR. Powyższa okoliczność była powodem podejrzenia o posiadanie nielegalnych wydawnictw i przeszukania przez SB miejsca zamieszkania wyżej wymienionej. W latach 1984-1985 współpracowała z osobami tworzącymi Toruński Informator Solidarności - główne pismo podziemnej „Solidarności” w Toruniu. Wspólnie z mężem - Mieczysławem Janiszewskim - zajmowała się pracą redakcyjną i sporządzaniem matryc białkowych.

Piotr Jankowski, ur. 08.02.1961 r.

Będąc studentem Wydziału Prawa i Administracji na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu zaangażował się w działalność Niezależnego Zrzeszenia Studentów. Uczestniczył w nielegalnych spotkaniach grup antysocjalistycznych mających na celu utworzenie komórki Konfederacji Polski Niepodległej. Utrzymywał kontakty z działaczami Ruchu Młodej Polski z Gdańska i Warszawy. Brał udział w akcjach ulotkowych na terenie miasta Torunia. Był trzykrotnie zatrzymywany na 48 godzin. W okresie od dnia 16 grudnia 1981 r. do dnia 11 stycznia 1982 r. został internowany w Zakładzie Karnym w Potulicach. Przez cały okres działalności opozycyjnej był inwigilowany przez Służbę Bezpieczeństwa. W latach 1981-1985 zastrzeżono mu możliwość wyjazdów zagranicznych na okres 2 lat.

Barbara Wanda Janowska, ur. 24.08.1959 r.

W latach 1981-1989 aktywna działaczka opozycji demokratycznej w Toruniu. W okresie studiów zaangażowała się w działalność w ramach Niezależnego Zrzeszenia Studentów UMK, następnie w podziemnych strukturach NSZZ „Solidarność”. Wspierała rodziny osób internowanych i aresztowanych. W swoim mieszkaniu organizowała spotkania konspiracyjne działaczy opozycyjnych i udzielała im schronienia. Brała aktywny udział w drukowaniu i kolportowaniu nielegalnych wydawnictw na terenie miasta Torunia.

Bolesław Jasiński, ur. 02.11.1957 r.

W 1976 r. w m. Równe k/Krosna brał aktywny udział w akcji plakatowej o treści antyrządowej przed Wyborami do Sejmu i Rad Narodowych w marcu 1976 r. W związku z powyższym był inwigilowany przez SB w Krośnie. Od listopada 1981 r. członek NSZZ „Solidarność” w Wojewódzkim Przedsiębiorstwie Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej Oddział w Krośnie, zaangażowany w sporządzanie i kolportaż ulotek. W związku prowadzoną działalnością został aresztowany w dniu 12 maja 1982 r. w Krośnie, następnie skazany wyrokiem Sądu Warszawskiego Okręgu Wojskowego na sesji wyjazdowej w Rzeszowie z dnia 4 czerwca 1982 r. na 3 lata pozbawienia wolności. Karę odbywał w Areszcie Śledczym w Rzeszowie i kolejno w Zakładach Karnych w Tarnowie, Włocławku i Potulicach. Zwolniony z więzienia w dniu 24 marca 1983 r. na mocy ustawy o amnestii. Po wyjściu na wolność inwigilowany przez SB w Krośnie do 1987 r.

Barbara Elżbieta Józefowicz, ur. 21.08.1947 r.

Będąc pracownikiem Toruńskiej Przędzalni Czesankowej „Merinotex” w Toruniu, zaangażowała się kolportaż pism niezależnych. W dniu 16 grudnia 1983 r. brała udział w akcji upamiętniania ofiar *Grudnia '70* i stanu wojennego na cmentarzu św. Jerzego w Toruniu, w trakcie której została zatrzymana, a następnie zwolniona z pracy. W latach 1984-1985, przez okres kilku miesięcy, w jej mieszkaniu mieściła się drukarnia wydawnictwa „Kwadrat” - największego wydawnictwa podziemnego w Toruniu.

Marek Jerzy Konikiewicz, ur. 07.08.1958 r.

Po wprowadzeniu stanu wojennego zaangażował się w działalność opozycyjną w podziemnych strukturach NSZZ „Solidarność” w Toruniu poprzez współorganizowanie druku czasopism podziemnych, głównie „Toruńskiego Informatora Solidarności” i „Kontry”. Jako pierwszy w Toruniu użył techniki sitodruku do druku pism związkowych, odchodząc od używania powielacza. Wraz z ojcem i bratem brał udział w ukryciu zbiorów biblioteki Zarządu Regionu „Solidarności”. W latach 1986 – 1987 współuczestniczył w budowie tajnej drukarni w dzielnicy Wrzosa w Toruniu. W związku z prowadzoną działalnością był inwigilowany przez SB w Toruniu w latach 1983 - 1988.

Teresa Jadwiga Łuczak , ur. 12.10.1953 r.

Działaczka NSZZ „Solidarność” w Ośrodku Badawczo-Rozwojowym Elektronicznych Układów Specjalizowanych „Mera” w Toruniu. Po wprowadzeniu stanu wojennego kontynuowała działalność związkową czynnie angażując się w kolportaż podziemnych wydawnictw w miejscu pracy, a także organizowanie łączności między członkami „Solidarności” w kilku toruńskich zakładach. W dniu 7 czerwca 1982 r. została zatrzymana i Postanowieniem Prokuratury Rejonowej w Toruniu z dnia 9 czerwca 1982 r. tymczasowo aresztowana. Osadzona w Zakładzie Karnym w Grudziądzu i Areszcie KWMO w Bydgoszczy. Zwolniona w dniu 2 lipca 1983 r.

Dnia 31 sierpnia 1982 r. śledztwo wobec ww. zostało zawieszono, a 17 marca 1983 r. Prokuratura Rejonowa w Toruniu zdecydowała o umorzeniu dalszego postępowania.

W latach 1984-1989 Pani Teresa Łuczak kierowała grupą kolporterów wydawnictw drugiego obiegu, która działała w ramach Regionalnej Komisji Wykonawczej NSZZ „Solidarność” w Toruniu.

Janusz Małecki, ur. 19.11.1965 r.

Będąc jeszcze uczniem Zespołu Szkół Elektrycznych w Bydgoszczy zaangażował się w działalność opozycyjną. Był kolporterem najważniejszych wydawnictw podziemnych, takich jak „Bydgoski Podziemny Serwis Informacyjny Solidarność” i „Almanach Bydgoski” oraz współorganizatorem akcji ulotkowych. Dnia 3 maja 1983 r. aktywnie uczestniczył w nielegalnej manifestacji przed kościołem O.O. Jezuitów w Bydgoszczy. Za powyższe został zatrzymany na 48 godzin i skazany przez Kolegium do Spraw Wykroczeń przy Prezydencie Miasta Bydgoszczy na karę grzywny. W 1987 r. będąc studentem Wydziału Humanistycznego na UMK w Toruniu zaangażował się w tworzenie struktur niejawnego Niezależnego Zrzeszenia Studentów oraz rozpoczął pracę w Komitecie Założycielskim NZS. W 1988 r. wszedł w skład Tymczasowego Zarządu Uczelnianego. W tym samym czasie współorganizował strajki na Uczelni i brał udział w demonstracjach na terenie Torunia. Współtworzył studencką organizację Konfederacji Polski Niepodległej, a także wspierał działalność Ruchu „Wolność i Pokój”.

Zofia Mężydło, ur. 04.05.1950 r.

Należała do NSZZ „Solidarność” w Zakładach Radiowych Unitra-Eltra w Bydgoszczy w latach 1980-1981. W okresie stanu wojennego utrzymywała kontakty z czołowymi działaczami podziemnych struktur „Solidarności” w Toruniu. Z powodu podejrzenia o powielanie i kolportaż ulotek rozpowszechnianych na terenie Zakładu Urządzeń Laboratoryjnych „Polon”, została zatrzymana w dniach od 10 do 12 marca 1983 r. w areszcie RUSW w Toruniu. W dniu 2 marca 1984 r. wraz z Antonim Mężydło została uprowadzona przez funkcjonariuszy specjalnej grupy operacyjno-śledczej SB WUSW w Toruniu, powołanej do zwalczania podziemia „Solidarności”. Działania SB poprzedzone były inwigilacją w miejscu pracy, tj. Towarzystwie Miłośników Torunia oraz tajną obserwacją. Została bezprawnie zatrzymana, a następnie do dnia 4 marca 1984 r. pozbawiona wolności w Ośrodku Sportu i Turystyki w Okoninie, gdzie była przesłuchiwana oraz poddawana presji fizycznej i psychicznej, mającej na celu uzyskanie informacji o działaczach i zamierzeniach opozycji

demokratycznej w Toruniu. Po złożeniu zawiadomienia do Prokuratury Rejonowej w Toruniu w ww. sprawie, SB prowadziła wobec wyżej wymienionej wszechstronną inwigilację w miejscu zamieszkania, w miejscu pracy oraz środowisku rodzinnym. W dniu 25 kwietnia 1984 r. została zatrzymana w Toruniu podczas spotkania opozycjonistów. W dniu następnym dokonano przeszukania jej mieszkania, w wyniku którego odnaleziono podziemne wydawnictwa oraz papier drukarski. W 1985 r. na skutek udzielenia wraz z innymi pokrzywdzonymi wywiadu na temat uprowadzeń, przeprowadzono z nią rozmowę profilaktyczno-ostrzegawczą.

Elżbieta Barbara Michalak-Błażejowicz, ur. 02.01.1958 r.

W latach 1980-1981 aktywna działaczka NSZZ „Solidarność” w Zakładzie Opieki Zdrowotnej w Chełmnie oraz członkini MKZ w Chełmnie. W grudniu 1981 r. wraz z działaczami Konfederacji Polski Niepodległej współorganizowała w Chełmnie mszę w intencji ofiar *Grudnia '70* oraz internowanych działaczy „Solidarności”. Z jej inicjatywy powstało Duszpasterstwo Ludzi Pracy przy kościele p.w. WNMP w Chełmnie. W latach 1982-1989 organizowała oraz brała czynny udział w mszach patriotycznych, w czasie których wygłaszała intencje w sprawie internowanych w 1982 r. w obozie wojskowym w Chełmnie, uwolnienia więźniów politycznych, ofiar stanu wojennego, strajkujących robotników i uznania legalnej działalności „Solidarności”. W latach 1987-1989 zaangażowała się w działalność struktur Pomorskiego Okręgu KPN w Toruniu, reprezentując okręg chełmiński. Współorganizowała i uczestniczyła w demonstracjach oraz wiecach KPN w Chełmnie, Toruniu i Warszawie oraz Marszach Szlakiem Pierwszej Kompanii Kadrowej. Organizowała spotkania z liderami KPN, kolportowała bezdebitowe pisma, organizowała akcje ulotkowe upamiętniające wystąpienia wolnościowe oraz zachęcające do uczestnictwa w rocznicach patriotycznych i namawiające do bojkotu pochodów pierwszomajowych. W związku z prowadzoną działalnością była kilkakrotnie zatrzymywana oraz przeprowadzano z nią rozmowy ostrzegawcze. Inwigilowana przez SB w Chełmnie i Toruniu w latach 1985-1989.

Renata Karolina Milczek, ur. 03.11.1942 r.

W 1980 roku aktywnie zaangażowała się w tworzenie struktur NSZZ „Solidarność” w Zakładach Elektronowych „Unitra-Toral” w Toruniu, zostając jednocześnie współzałożycielem Komisji Zakładowej Związku. Po wprowadzeniu stanu wojennego nawiązała ścisłą współpracę z działaczami podziemnych struktur NSZZ „Solidarność” w Toruniu. Rozpoczęła kolportaż druków niezależnych, a jej mieszkanie było wykorzystywane na potrzeby pracy konspiracyjnej, jako punkt przerzutowy nielegalnych ulotek i książek drugiego obiegu, a także jako miejsce posiedzeń Regionalnej Komisji Wykonawczej - najważniejszej, kierowniczej struktury podziemnej „Solidarności”, działającej w województwie toruńskim w latach 1982-1987.

Elżbieta Maria Modzelewska, ur. 12.01.1962 r.

W okresie od 17 czerwca do 4 listopada 1984 r. współpracowała z redakcją podziemnego Radia „Solidarność” w Toruniu, nadającego audycje na fonii TVP. W latach 1984-1989 należała do najbardziej aktywnych współpracowników podziemnego wydawnictwa „Kwadrat”, składając drukowane książki.

Andrzej Jan Murawski, ur. 10.01.1952 r.

W 1980 r. zaangażował się w tworzenie struktur NSZZ „Solidarność” w Zakładach Remontowych Urządzeń Gazowniczych w Toruniu, zostając jednym z najaktywniejszych działaczy. Po wprowadzeniu stanu wojennego zajmował się kolportażem nielegalnych ulotek. Dnia 1 maja 1982 r. uczestniczył w nielegalnej manifestacji będącej „kontrpochodem” w stosunku do oficjalnych uroczystości zorganizowanych przez władze. Tego samego dnia został zatrzymany i aresztowany, a następnie ukarany przez Kolegium ds. Wykroczeń przy Prezydencie Miasta Torunia na karę 2 miesięcy aresztu, którą odbywał w Zakładzie Karnym w Grudziądzu. Wyrokiem Sądu Rejonowego w

Toruniu z dnia 18 maja 1982 r. został uznany winnym zarzucanych mu czynów i skazany na 2 miesiące aresztu w zawieszeniu na 1 rok. Zwolniony z więzienia w dniu 19 maja 1982 r. Po wyjściu na wolność nie zaprzestał działalności związkowej. W nocy z 10 na 11 listopada 1982 r. wziął udział w jednej z bardziej spektakularnych akcji toruńskiego podziemia, polegającej na wywieszeniu na kominie toruńskiej gazowni flagi „Solidarności”.

Ryszard Józef Musielak, ur. 06.08.1950 r.

Członek i jeden z czołowych działaczy NSZZ „Solidarność” w Zakładach Elektronowych „Unitra-Toral” w Toruniu, pełniący funkcję przewodniczącego Komitetu Zakładowego. W marcu 1981 r. współzałożyciel Komitetu Więzionych za Przekonania w Toruniu. W lipcu 1981 r. delegat na I Walne Zebranie Delegatów Regionu Toruńskiego oraz członek Zarządu Regionu. W listopadzie 1981 r. inicjator i organizator powstania Klubu Samorządnej Rzeczypospolitej „Wolność-Sprawiedliwość-Niepodległość”. W związku prowadzoną działalnością związkową został internowany w okresie od 13 grudnia 1981 r. do 10 grudnia 1982 r. w Ośrodkach Odosobnienia w Potulicach i Strzebielinku. W czasie internowania brał aktywny udział w nielegalnych strukturach związkowych działających na terenie ośrodka i utrzymywał ściśle kontakty z czołowymi internowanymi działaczami. Po zwolnieniu z internowania i powrocie do pracy zaangażował się w organizację podziemnych struktur „Solidarności” na terenie ZE „Unitra-Toral”. W latach 1983-1985 pełnił funkcję przewodniczącego Tajnej Komisji Zakładowej „Solidarności” oraz był organizatorem sieci kolportażu i punktów poligraficznych nielegalnych czasopism i ulotek, utrzymującym ściśle kontakty z czołowymi działaczami opozycyjnymi z Bydgoszczy i Warszawy. W 1983 r. pełnił funkcję zastępcy szefa Regionu Toruńskiego „Solidarności”. W latach 1984-1985 przewodniczący Regionalnej Komisji Wykonawczej „Solidarności” Regionu Toruńskiego oraz uczestnik posiedzeń Tymczasowej Komisji Koordynacyjnej, reprezentujący Region Toruński i Bydgoski. W 1986 r. redaktor „Toruńskiego Informatora Solidarności”, w 1988 r. redaktor i drukarz podziemnego pisma „Refleksy”. Od końca grudnia 1987 r. członek jawnej Regionalnej Komisji Koordynacyjnej „Solidarności” Regionu Toruńskiego, następnie jej wiceprzewodniczący, a od kwietnia 1989 r. członek Prezydium RKK. Przez cały okres prowadzonej działalności w latach 1981-1989 był inwigilowany przez Służbę Bezpieczeństwa oraz zastrzeżono mu wyjazdy zagraniczne na okres 2 lat.

Marek Reszka, ur. 02.03.1966 r.

Od 1987 r. członek i szef Organizacji Studenckiej KPN w Toruniu. Zaangażowany w kolportaż podziemnych wydawnictw na terenie Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz na terenie miasta. Współtworzył wydawane przez toruński KPN pismo „Zgrzyt”. Aktywnie uczestniczył w wiecach przedwyborczych organizowanych przez KPN w dniach 1 i 3 maja 1989 r. W związku z prowadzoną działalnością opozycyjną był przesłuchiwany oraz inwigilowany przez SB w Toruniu do 1989 r.

Beata Sengebusch-Malecka, ur. 03.10.1967 r.

Będąc studentką filologii polskiej na UMK w Toruniu aktywnie uczestniczyła w działalności podziemnego Niezależnego Zrzeszenia Studentów, zajmując się m. in. ewidencją członków organizacji oraz przygotowując transparenty protestacyjne. W 1987 r. została członkiem Organizacji Studenckiej działającej w ramach toruńskiej komórki Konfederacji Polski Niepodległej, wydającej pismo „Zgrzyt” oraz prowadzącej akcje plakatowe. Zaangażowała się również w kolportaż wydawnictw bezdebitowych, rozprowadzanie znaczków okolicznościowych na poczet działalności podziemnej i prowadzenie biblioteczki wydawnictw niezależnych na terenie UMK. W maju i grudniu 1988 r. uczestniczyła w wiecach organizowanych przez NZS, a w 1989 r. włączyła się w przygotowania strajku okupacyjnego w Collegium Maximum toruńskiego Uniwersytetu. Przed wyborami w czerwcu 1989 r. zbierała podpisy, sprzedawała wydawnictwa niezależne oraz organizowała kampanię wyborczą kandydatów Komitetu Obywatelskiego w Toruniu.

Izabela Maria Simińska, ur. 21.01.1943 r.

Pracownik Toruńskiej Przędzalni Czesankowej „Merinotex”. Po wprowadzeniu stanu wojennego zaangażowała się w działalność w podziemnych strukturach NSZZ „Solidarność”. Zajmowała się kolportażem nielegalnych wydawnictw. Współpracowała z najważniejszymi toruńskimi opozycjonistami. Od 1982 r. zaangażowała się w działalność Diecezjalnego Ośrodka Charytatywno-Społecznego przy kościele NMP w Toruniu, w ramach którego udzielano pomocy między innymi osobom internowanym i aresztowanym z powodów politycznych. W związku z aktywną działalnością opozycyjną funkcjonariusze SB dokonali przeszukania jej miejsca zamieszkania w maju i sierpniu 1982 r. oraz zatrzymania na 48 godzin w kwietniu 1983 r.

Andrzej Skowroński, ur. 02.10.1954 r.

Pracownik Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej i Książnicy Miejskiej w Toruniu, członek Klubu Inteligencji Katolickiej w Toruniu oraz aktywny działacz NSZZ „Solidarność”, ściśle współpracujący z Zarządem Regionu. Zaangażował się w kolportaż literatury bezdebitowej, nawiązując kontakty z wydawcami z całego kraju. W związku z prowadzoną działalnością został internowany w okresie od 14 grudnia 1981 r. w Zakładzie Karnym w Potulicach. Ze względu na stan zdrowia, a także na skutek interwencji ordynariusza Diecezji Chełmińskiej, biskupa Mariana Przykuckiego, zwolniony z internowania w dniu 23 grudnia 1981 r.

Jacek Marian Słomski, ur. 06.02.1964 r.

Od 1982 r. działacz opozycyjnego ruchu młodzieżowych struktur podziemnych. Drukował i kolportował podziemne wydawnictwa, organizował akcje ulotkowe i plakatywne, uczestniczył w kołach samokształceniowych, prowadził podziemną bibliotekę. W 1984 r. współtworzył i wydawał pismo „Bastion” - Młodzieżowy Miesięcznik Społeczno-Historyczny. W drugiej połowie lat 80-tych współorganizował Msze św. za Ojczyznę, uczestniczył w spotkaniach toruńskich opozycjonistów oraz Klubu Myśli Politycznej. Był organizatorem kolportażu i kurierem wydawnictw podziemnych oraz współpracował z wydawnictwem „Kwadrat”. W latach 1987-1988 został liderem struktur Konfederacji Polski Niepodległej w Toruniu. Organizował manifestacje i wiece KPN, współtworzył jej pisma „Posłaniec” oraz „Victoria”. Z powodu podejmowanych inicjatyw poparcia akcji strajkowych w dniu 21 sierpnia 1988 r. został zatrzymany na 48 godzin przez SB w Toruniu. Był również sygnatariuszem dokumentu założycielskiego Toruńskiego Porozumienia Obywatelskiego z dnia 14 sierpnia 1988 r., koordynującego działania ugrupowań niezależnych dla dobra mieszkańców Regionu Toruńskiego. Z powodu prowadzonej działalności opozycyjnej był inwigilowany przez SB w latach 1987-1990.

Krzysztof Spudych, ur. 20.11.1965 r.

Będąc uczniem Technikum Kolejowego w Bydgoszczy, pod koniec 1982 r. wraz z rodzicami Barbarą i Alfonsem Spudychami współzałożył i zaangażował się w działalność wydawniczą i kolportażową nielegalnego pisma „W drodze”. Dnia 8 maja 1983 r., po dokonaniu przeszukania w miejscu zamieszkania, został zatrzymany razem z rodzicami i tymczasowo aresztowany postanowieniem Prokuratury Wojewódzkiej w Bydgoszczy z dnia 9 maja 1983 r. Osadzony w Areszcie Śledczym KWMO w Bydgoszczy, następnie w Zakładzie Karnym w Koronowie. Zwolniony z więzienia w dniu 6 lipca 1983 r. na mocy Postanowienia Prokuratury Wojewódzkiej w Bydgoszczy z dnia 5 lipca 1983 r. o uchyleniu aresztowania. Prowadzone przeciwko ww. postępowanie karne zostało umorzone postanowieniem Prokuratury Wojewódzkiej w Bydgoszczy z dnia 1 sierpnia 1983 r. z powodu braku dostatecznych dowodów winy. W związku z prowadzoną działalnością w latach

1982-1986 był inwigilowany przez cywilne i wojskowe organy bezpieczeństwa państwa oraz zastrzeżono mu wyjazdy zagraniczne na okres 2 lat.

Adam Jerzy Szandrach, ur. 23.04.1953 r.

W latach 1982-1985 zajmował się kolportażem pisma podziemnej „Solidarności” na terenie Zakładów Maszyn Biurowych „Predom-Metron” w Toruniu. Wchodził w skład aktywnej grupy biorącej udział w wydawaniu przez struktury regionalne ulotek, plakatów, kart świątecznych, a także książek wydawnictwa „Kwadrat”. Od połowy lat osiemdziesiątych drukował techniką sitodruku podziemne pisma takie jak „TIS” i „Kontra” oraz inne pozycje ww. wydawnictwa. Jako zwolennik idei non-violence propagowanej przez Grupę Poszukiwania Alternatywnych Sposobów Oporu Społecznego uczestniczył w akcji solidaryzowania się z więźniami politycznymi zorganizowanej w dniu 24 stycznia 1983 r. w Sądzie Wojewódzkim w Toruniu. Z powodu prowadzonej działalności opozycyjnej był inwigilowany przez SB w latach 1984-1985.

Grzegorz Tyczyński, ur. 11.05.1968 r.

W latach 1987-1989 zaangażował się w działalność opozycyjną w ramach toruńskiego oddziału Ruchu „Wolność i Pokój”, zostając jednym z jego najważniejszych działaczy. Brał udział w organizowanych przez WiP akcjach ulotkowych, uczestniczył w kolportażu pism niezależnych oraz redagował wydawane w 1989 r. pismo „Impuls”. Brał również aktywny udział w składaniu książek dla podziemnego wydawnictwa „Kwadrat”. W dniach 17 marca i 4 kwietnia 1989 r. uczestniczył w akcjach ulicznej sprzedaży bezdebitowych wydawnictw w centrum Torunia. Dnia 6 kwietnia 1989 r. wziął aktywny udział w manifestacji KPN na ulicach Torunia. Pod koniec maja 1989 r. był jednym z uczestników akcji plakatowania ulic Torunia przed wyborami czerwcowymi.

Zbigniew Stefan Wilczyński, ur. 12.08.1962 r.

W 1981 r. będąc studentem Politechniki Łódzkiej filii w Bielsku Białej brał udział w akcjach plakatowych oraz w akcjach strajkowych organizowanych przez Niezależne Zrzeszenie Studentów. Następnie jako pracownik Wojewódzkiego Urzędu Poczтового w Bielsku Białej zaangażował się w działalność w ramach struktur NSZZ „Solidarność” Regionu Podbeskidzia. W związku z prowadzoną działalnością w dniu 29 kwietnia 1982 r. został zatrzymany i aresztowany postanowieniem Prokuratury Rejonowej w Bielsku Białej z dnia 2 maja 1982 r. jako podejrzany o podjęcie działalności związkowej poprzez kolportowanie ulotek i wydawnictw sygnowanych przez nielegalną organizację „Trzeci Szereg”. Wyrokiem Sądu Warszawskiego Okręgu Wojskowego w Warszawie na sesji wyjazdowej w Krakowie z dnia 16 czerwca 1982 r. został skazany na 2 lata pozbawienia wolności. Karę pozbawienia wolności odbywał kolejno w Areszcie Śledczym w Bielsku-Białej, Zakładzie Karnym w Wadowicach oraz Zakładzie Karnym w Potulicach. Zwolniony z więzienia w dniu 16 marca 1983 r. na mocy uchwały Rady Państwa z dnia 8 marca 1983 r. o warunkowym zawieszeniu wykonania reszty kary pozbawienia wolności na okres 3 lat.

Piotr Jerzy Winiarski, ur. 18.08.1957 r.

W latach 1982-1989 był zaangażowany w działalność podziemnych struktur NSZZ „Solidarność” Toruniu. Od 1982 r. należał do grupy osób wspomagających działalność opozycyjną pracowników Zakładów „Metron” w Toruniu, tzw. nieformalnej „grupy metronowskiej”, zajmującej się kolportażem nielegalnych wydawnictw na terenie zakładu pracy i poza nim oraz biorącej udział w wydawaniu przez struktury regionalne ulotek, plakatów, kart świątecznych. W latach 1983-1989 aktywnie uczestniczył w drukowaniu i składaniu książek oraz innych pozycji wydawniczych dla podziemnego wydawnictwa „Kwadrat” w Toruniu. Prace te wykonywał w zakonspirowanych gospodarstwach rolnych w miejscowościach Toporzysko i Grębocin w okolicach Torunia.

Irena Maria Wiśniewska, ur. 26.09.1951 r.

Będąc pracownikiem Wydziału Sztuk Pięknych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, w 1980 r. została członkiem Komisji Wydziałowej NSZZ „Solidarność”. Wspomagała studentów w trakcie strajku Niezależnego Zrzeszenia Studentów przeprowadzonego jesienią 1981 r. Po wprowadzeniu stanu wojennego aktywnie zaangażowała się w prace podziemnej „Solidarności”. W latach 1982-1989 zajmowała się organizowaniem kolportażu i kolportażem podziemnej prasy, ulotek i książek na terenie UMK. Zbierała składki związkowe przekazywane następnie rodzinom osób represjonowanych i zwalnianych z pracy. W 1982 r. była jedną z pomysłodawców i współwykonawcą wydawanego przez NZS, uczelnianego pisma „Jeszcze tym razem”. Aktywnie wspomagała również w podziemnej działalności swojego męża Jerzego Wiśniewskiego, czołowego opozycjonistę w Zakładach Włókien Chemicznych „Elana” i Regionie Toruńskim „Solidarności”. W związku z prowadzoną działalnością poddawana była represjom ze strony SB takimi jak rewizje w miejscu zamieszkania i pracy oraz wezwania na przesłuchania. W 1982 r. znalazła się w grupie pracowników UMK, których SB pisemnym wezwaniem do Rektora zażądała zwolnienia z pracy lub odsunięcia od prowadzenia zajęć dydaktycznych.

Jolanta Teresa Wiśniewska, ur. 12.10.1959 r.

W 1980 r. będąc studentką Wydziału Prawa UMK w Toruniu, zaangażowała się w działalność Niezależnego Zrzeszenia Studentów. Od października 1981 r. pełniła funkcję przewodniczącej Komisji Wydziałowej NZS oraz prowadziła bibliotekę wydawnictw niezależnych. Po wprowadzeniu stanu wojennego uczestniczyła w akcji ukrycia sprzętu poligraficznego NZS i zajmowała się redagowaniem, drukowaniem oraz rozpowszechnianiem nielegalnych ulotek na terenie toruńskich zakładów pracy. W związku z powyższym została objęta postępowaniem wszczętym w dniu 19 grudnia 1981 r. przez Wojskową Prokuraturę Garnizonową w Bydgoszczy. Wobec ukrywania się, poszukiwana listem gończym. Pozostawała w ukryciu do końca 1982 r. Postępowanie zostało umorzone w dniu 7 stycznia 1983 r. z powodu braku znamion przestępstwa w zarzucanym ww. czynie. Do 1989 r. zajmowała się na szeroką skalę organizacją kolportażu i kolportażem książek niezależnych wydawnictw i podziemnej prasy między Toruniem, Bydgoszczą i Warszawą. W dniu 16 grudnia 1983 r. została zatrzymana na 48 godzin za udział w nielegalnym zgromadzeniu na terenie Torunia. W latach 1984-1986 wchodziła w skład Regionalnej Komisji Wykonawczej „Solidarności” Regionu Toruńskiego, z ramienia której koordynowała kontakty międzyregionalne i odpowiadała za kolportaż podziemnych wydawnictw. Dnia 6 czerwca 1984 r. została tymczasowo aresztowana i objęta śledztwem Prokuratury Rejonowej w Toruniu jako podejrzana o gromadzenie i rozpowszechnianie w środowisku studenckim nielegalnych wydawnictw sygnowanych przez NSZ i NSZZ „Solidarność”. Dnia 9 lipca 1984 r. Prokuratura Rejonowa w Toruniu uchyliła zastosowany wobec ww. środek zapobiegawczy w postaci aresztu tymczasowego zamieniając go na dozór MO. Prowadzone postępowanie zostało umorzone postanowieniem Prokuratury Rejonowej z dnia 2 sierpnia 1984 r. na zasadzie ustawy o amnestii. W lutym 1985 r. była inicjatorką powstania i aktywną członkinią Tymczasowej Komisji Samorządu Studenckiego na UMK, której głównym celem było włączenie się środowiska studenckiego do organizowania akcji protestacyjnych przeciwko planom wprowadzenia zmian w ustawie o szkolnictwie wyższym. W 1986 r. wyjechała do Warszawy, gdzie kontynuowała działalność w podziemnych strukturach Regionalnego Komitetu Wykonawczego „Solidarność” Regionu Mazowsze w ramach grupy „Armenia” zajmującej się zapleczem techniczno-organizacyjnym radia „Solidarność”. W związku z prowadzoną działalnością opozycyjną była inwigilowana przez służbę bezpieczeństwa w latach 1983-1989 oraz zastrzeżono jej wyjazdy zagraniczne w latach 1983-1985.

Ewa Janina Zalewska, ur. 19.01.1942 r.

W latach 80-tych XX wieku była jedną z toruńskich adwokatów najbardziej zaangażowaną w sprawy polityczne i z tego powodu wielokrotnie szykanowana przez Służbę Bezpieczeństwa. W

okresie trwania stanu wojennego i latach późniejszych do 1989 r. włączyła się w działalność opozycyjną poprzez podejmowanie się obrony oskarżonych w procesach politycznych toruńskich działaczy podziemnych struktur NSZZ „Solidarność”. W lutym 1982 r. zasłynęła mową obrończą przed Sądem Wojewódzkim w Toruniu w procesie trójki działaczy i pracowników Zarządu Regionu Toruńskiego „Solidarności” oskarżonych o kontynuowanie działalności w zdelegalizowanym związku. W czerwcu 1982 r. ofiarnie broniła grupy studentów z UMK w Toruniu, działających w nielegalnych strukturach Niezależnego Zrzeszenia Studentów, aresztowanych i oskarżonych o udział w akcjach ulotkowych. W 1986 r. broniła w procesie przed Sądem Rejonowym w Toruniu działaczy toruńskiej opozycji oskarżonych o nadawanie nielegalnych emisji telewizyjnych z hasłami „solidarnościowymi”. W związku prowadzoną działalnością była inwigilowana przez SB w Toruniu w latach 1985-1989 oraz w okresie 1985-1986 kilkakrotnie odmówiono jej wydania paszportu i zastrzeżono możliwość wyjazdów za granicę na okres 2 lat.

Hanna Zawadzka, ur. 21.06.1958 r.

W latach 1982-1989 była zaangażowana w działalność w podziemnych strukturach NSZZ „Solidarność” Toruniu. W latach 1982-1983 zajmowała się kolportażem nielegalnych wydawnictw takich jak: „Wolne Słowo”, „Kontra”, „Toruński Informator Solidarności” na terenie Zakładów Maszyn Biurowych „Predom-Metron” w Toruniu. Należała również do nieformalnej „grupy metronowskiej” prowadzącej działalność opozycyjną poza zakładem pracy, biorącej udział w wydawaniu przez struktury regionalne ulotek, plakatów, kart świątecznych. W latach 1983-1989 aktywnie uczestniczyła w drukowaniu i składaniu książek oraz innych pozycji wydawniczych dla podziemnego wydawnictwa „Kwadrat” w Toruniu. Prace te wykonywała w swoim mieszkaniu w Toruniu oraz w zakonspirowanych gospodarstwach rolnych w okolicach Torunia.

Roman Grzegorz Zduński, ur. 09.11.1953 r.

Będąc pracownikiem Zakładów Włókien Chemicznych „Elana” w Toruniu zaangażował się w działalność w ramach struktur NSZZ „Solidarność”. Po wprowadzeniu stanu wojennego kontynuował działalność w podziemnych strukturach związkowych. Do 1989 r. zajmował się kolportażem ulotek i innych materiałów bezdebitowych na terenie zakładu pracy. Od 1986 r. był kurierem pomiędzy Regionalną Komisją Wykonawczą w Toruniu i Tymczasową Komisją Koordynacyjną NSZZ „Solidarność” w Gdańsku. Dostarczał do podziemnych władz NSZZ „Solidarność” w Gdańsku przygotowane pakiety, a w drodze powrotnej przywoził materiały do Tymczasowej Komisji Koordynacyjnej Regionu Toruńskiego.

Hanna Elżbieta Zejfert, ur. 23.08.1958 r.

W latach 1981-1989 była zaangażowana w działalność w podziemnych strukturach „Solidarności” w Toruniu. W okresie stanu wojennego i latach późniejszych aktywnie uczestniczyła w kolportażu nielegalnych wydawnictw. Wykonywała matryce białkowe do nielegalnego pisma „Pogłos”, wydawanego w Toruńskiej Przędzalni Czesankowej „Merinotex”. W latach 1984-1989 brała aktywny udział w składaniu książek i innych bezdebitowych materiałów dla podziemnego wydawnictwa „Kwadrat” w Toruniu. Prace te wykonywała w swoim miejscu zamieszkania w Lubiczu, następnie w Wielkiej Nieszawce. W 1984 r. uczestniczyła w audycji toruńskiego Radia „Solidarność” emitowanego na falach I programu TVP. Wspomagała również w podziemnej działalności swojego męża Leszka Zejferta, aktywnego opozycjonistę w TPCz „Merinotex”.

Ewa Maria Ziemkiewicz, ur. 23.07.1956 r.

W latach 1986-1989 była zaangażowana w działalność opozycyjną na terenie Torunia. Współpracowała z największym toruńskim podziemnym wydawnictwem „Kwadrat”, sporządzając maszynopisy tekstów, opracowując pod względem technicznym i graficznym makiety kolumn do druku nielegalnych czasopism takich jak: „Inicjatywy” i „Przegląd Pomorski”. Aktywnie

uczestniczyła również w kolportażu tych wydawnictw. W jej mieszkaniu mieściła się siedziba redakcji czasopisma „Przegląd Pomorski”, którego redaktorem naczelnym był jej mąż Robert Ziemkiewicz.

pośmiertnie

Roman Kielpiński, ur. 24.01.1939 r.

Będąc pracownikiem naukowym Instytutu Matematyki UMK w Toruniu oraz Polskiej Akademii Nauk, po wprowadzeniu stanu wojennego czynnie zaangażował się w działalność podziemnych struktur NSZZ „Solidarność”. Brał udział w kolportażu nielegalnych wydawnictw i prasy na terenie UMK. W latach 1984 – 1985 w jego domu na toruńskim osiedlu Wrzosa znajdował się powielacz, na którym drukowano najważniejsze pismo opozycyjne Torunia – „Toruński Informator Solidarności”, a także wydawnictwa zakładowe: „Elena” i „Geofon” oraz sprawozdania z procesu morderców księdza Jerzego Popiełuszki. Jego mieszkanie było również wykorzystywane jako miejsce tajnych spotkań samokształceniowych oraz wykładów dla studentów. Od lutego 1982 r. uczestniczył w pracach Rejonowego Komitetu Pomocy Osobom Pozbawionym Wolności, Zwalnianym z Pracy i ich Rodzinom przy kościele NMP w Toruniu. W związku z prowadzoną działalnością był inwigilowany przez SB w latach 1982–1984.

Elżbieta Małgorzata Zawacka, ur. 19.03.1909 r.

Żołnierz KG ZWZ-AK, powstaniec warszawski, emisariuszka Komendanta Głównego ZWZ do Sztabu Naczelnego w Londynie, jedyna kobieta wśród 316 cichociemnych, więźniów okresu stalinowskiego i wybitny andragog była również zaangażowana w działalność opozycyjną w okresie PRL. W 1980 r. rozpoczęła działalność w ramach NSZZ „Solidarność”, zostając członkiem Rady Głównej Kombatantów AK w Gdańsku oraz kierując pracami Komisji Historycznej. Doprowadziła także do powstania Rady Kombatantów przy toruńskich strukturach „Solidarności”, pełniąc funkcję przewodniczącej. W połowie lat 80-tych XX wieku aktywnie zaangażowała się w działalność Wszechnicy Związkowej toruńskiej „Solidarności”, w ramach, której w Toruniu i okolicznych miejscowościach organizowano wykłady i spotkania dotyczące tematów oficjalnie niepodejmowanych lub zakazanych w publicznej debacie. Uczestniczyła m. in. w zebraniach dla członków „Solidarności” Przedsiębiorstwa Geofizyki Morskiej i Lądowej w Toruniu oraz udzielała instruktaży dotyczących zasad konspiracji i zachowań w trakcie przesłuchań prowadzonych przez MO czy SB. W listopadzie 1984 r. została jedną z sygnatariuszek powołania do życia w Toruniu Społecznego Stowarzyszenia Obrony Praw Człowieka, które miało na celu zbieranie informacji o faktach naruszenia praw i wolności obywateli, występowanie w obronie czci i godności człowieka oraz działanie na rzecz wprowadzenia odrębnego statusu dla więźniów politycznych. W 1987 r. przy toruńskim Oddziale Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego, mającego szerokie powiązania z „Solidarnością” powstał Klub Historyczny, którego została przewodniczącą. Klub stawiał sobie za cel upamiętnianie ruchu oporu na Pomorzu w czasie okupacji hitlerowskiej, organizował msze św. z okazji święta 11 Listopada, a w czasie swoich spotkań zapraszał do dyskusji dawnych żołnierzy AK. Elżbieta Zawacka weszła również w skład Komitetu Obywatelskiego „Solidarność” w Toruniu, którego najważniejszym zadaniem była organizacja kampanii wyborczej kandydatów solidarnościowych do Sejmu w 1989 r.